

Јована Јосиповић¹

Београд

ЗОДИЈАКАЛНА ЦИКЛИЧНОСТ У ОПУСУ РАСТКА ПЕТРОВИЋА

Рад даје сажет приказ зодијакалне симболике унутар опуса Растка Петровића, настојећи да ту симболику доведе у везу са цикличношћу као доминантном темом целокупног Петровићевог стваралаштва. У раду се најпре утврђује оправданост примарне тезе, тако што се потврде значаја начела цикличности, али и контаката са самом астрологијом, проналазе како у литерарном, тако и у есејистичком Петровићевом опусу. Посебно је назначена могућност читања песничке збирке *Откровење* у поменутом кључу, а преко компаративне везе са код нас непреведеном студијом Дејна Радјара (Dane Rudhyar), *The pulse of life: New dynamics in astrology* из 1943. године. Као најстарији слој цикличног кретања унутар Петровићеве збирке откривамо управо циклично кретање Сунца кроз дванаест сазвежђа зодијака у току једне календарске године.

Кључне речи: цикличност, зодијак, *Откровење*, Растко Петровић

Цикличност: *што може бити јединствена ствар...*

„Ми не можемо ништа да знамо о томе шта ће бити са животом једног човека. То може бити једна јединствена ствар: живот који тек почиње. Јединствена.

Ја? Не, ја бих хтео да се може понова почети. То може бити јединствена ствар... Јединствена...” (Петровић 2004: 73).

Један од првих аутора који је у читавом делу Растка Петровића видео континуитет одређене поетике био је Марко Недић (Вуковић 1989: 139), али он притом не конкретизује експлицитно саму природу тог јединства. Са друге стране, Бојан Јовић ће као стално присутну проблематику Петровићевог дела издвојити слику живог универзума у коме непрестано долази до преиначења сексуалности и плодности у смрт и препорађање, а све у складу са начелом антропокосмизације митског модела света, где сви кључни моменти живота индивидуе уједно бивају и критични тренуци бивствовања космоса (Јовић 2005: 176). Полазећи од Јовићевог запажања, јединствену тему Петровићевог опуса бисмо даље могли дефинисати као свест о цикличном устројству света. Ова свест затим утиче на форму времена као неизоставне категорије унутар уметничке конструкције. Време постаје циклично, задобија изглед вечно понављајућег круга, те управо у тој кружности времена налазимо јединствену потку која преспаја читав Петровићев опус.

Још у Петровићевим приповеткама са почетка двадесетих година прошлога века налазимо тему заробљености јунака у одређени круг понављања у времену (*Пустинњак и меденица*). Затим се слична тема „реинкарнацијских” повратака (како кроз шест векова старог Набора Деволца, тако и преко његовог потомка Богољуба) запажа и у *Бурлесци господина Перуна бога зрома*, првом Петровиће-

¹ jovanajo90@gmail.com

вом роману. У својој студији посвећеној романима Растка Петровића, Предраг Петровић промене идентитета приликом преласка јунака из живота у живот, а управо на примеру наведене приповетке и романа, тумачи преко Расткове фасцинације различитим облицима метаморфоза које постоје у народним причама и веровањима у којима се испољава неуништиви витализам о којем говори Бахтин (Петровић 2016: 64). Треба запазити да метаморфозе о којима је реч, као и карневализацијски појам витализма потичу из свести истог примитивног човека, оног који је свој живот организовао подређујући га *кругу* сезонских промена у току године.

Сличан образац „реинкарнацијских” преношења судбина, односно метаморфоза јунака унутар литерарног времена налазимо и у Петровићевим романима *Са силама немерљивим* и *Дан шестии*. Њихови протагонисти су повезани односом оца и сина, као и заједничком судбином да им се животи завршавају непосредно пред рођење њихових наследника. Тема „вечног враћања истог” у *Дану шестом* се притом заснива на потреби враћања исконском, првобитном, у Растковом духу симболично означеном као време Старих Словена. „Стеванова смрт [...] спокојна је у величанственој лепоти сазнања о свеколиком јединству живота који кроз појединца само протиче, да би се поново вратио свом митском прапочетку, затварајући круг у којем се спајају смрт и рођење” (Петровић 2016: 260).

Тема циклично постављеног времена уочава се и у роману *Људи говоре*, чија радња је омеђена зачећем и рођењем новог живота (Петровић 2016: 206), то јест поново целином једног циклуса, овог пута циклуса потребног за интраутеринско развиће детета.

Овим кратким прегледом долазимо и до *Ошкровења*, једине Петровићеве за живота завршене збирке песама. Када је реч о обрасцу цикличности времена који смо издвојили као заједничко језгро унутар шире целине Петровићевог литерарног опуса, видећемо да овај образац унутар *Ошкровења* поприма посебно сложено уобличену структуру. Најпре, све поменуте манифестације циклизације времена налазимо јединствено инкорпориране у песничко ткиво *Ошкровења*. Осим тога, у *Ошкровењу* је присутна и симболика везана за соларни мит, па се примитивни доживљај цикличности времена посебно везује за аспект кружности одређен кретањем сунца. Соња Чабрић у својој студији посвећеној Петровићевој *Ошкровењу* издваја три разнородна слоја мотивске подлоге у Петровићевој збирци: митолошки, хришћански и савремени (Чабрић 2012: 104). Унутар најстаријег, митолошког слоја², прати се развој мотива изласка и заласка сунца који је доследно спроведен кроз целу збирку, и то не само кроз дневно, већ и кроз сунчево кретање у току једне читаве године.

На темељу кретањем сунца условљених садржаја из почетног, најдревнијег језгра збирке (чиме ће затим бити условљена сва остала циклична кретања, како у Петровићевој *Ошкровењу*, тако и у животу какав познајемо), уочићемо постојање паралелног обрасца који налазимо у симболици круга зодијака.

2 Говорећи о митолошком слоју *Ошкровења*, Соња Чабрић га примарно везује за мотивску подлогу која се односи на доба Старих Словена. Стога је у контексту нашег рада (али и Петровићевог ширег опуса у коме је тема Старих Словена неретко присутна) посебно занимљиво да је овај народ називан поклоницима Сунца, док су они сами себе проглашавали 'децом Сунца', 'уницима цара-Сунца Дајбога' (Асов 2003: 127).

Пулс живота

„Растко Петровић почео је да трага за самим собом трагајући за 'тајним и чулним механизмом расе', за 'пулсом живоша' [подв. Ј. Ј.] који подсвест уноси у уметност, за најдубљим животом људског бића [...]. У том првом кругу свељудске младости налази се кључ људске судбине.”

(Вуковић 1989: 225)

Читајући есеје Растка Петровића, повратак примитивном животу ка коме многе авангардне струје усмеравају свој ток, из Петровићеве перспективе можемо тумачити као израз потребе послератног човека да зарони у дубину свог несвесног бића, не би ли према каснијем Јунговом рецепту освестио и сопствену судбину: „Човек постаје целовит, потпун, смирен, плодан и срећан онога тренутка (и само тада) када се процес индивидуације приведе крају, када су свесно и несвесно научили да живе у миру и да се међусобно допуњују” (Јунг 1996: 11).

Ево како ће сам Петровић истицати значај подсвести као инспирације за токове у „новој уметности”:

„Са последњим студијама психологије, психоанализе, и општим напретком науке, последња тежња нове уметности била је управљена животу подсвести и што већем увођењу ње у сами мотор стварања. Када је питање и о присуству инспирације, и о великој свесности и силини духа, онда је подсвест та која у стваралаштво уноси *пулс живоша*, [подв. Ј. Ј.] цео тајни и чулни механизам расе” (Петровић 1974: 468).

Користећи се мишљењем америчког психолога Вилијама Џејмса у својим есејима *Младићство народног женица* (Петровић 1974: 357) и *Живо стваралаштво и нејосредни подаци подсвести* (Петровић 1974: 469), Петровић ће истаћи да се подсвесно може изједначити не са личним и индивидуалним већ искључиво са оним што је опште, расно и друштвено, а према томе неиспитано. Такође, наспрот често наглашаване теме телесности код Петровића, када је реч о напред изложеном односу јединке и колектива, он сам ће инсистирати управо на значају духа (као ознаке за колективни принцип пре свега) у еволутивном кретању јединке унутар друштва.

„Тек се врло великим напором, сређивањем, пожртвовањем и високом интензивношћу духа могло доћи до израде једне индивидуалне личности; непрестани духовни рад нужан је да се та личност одржи у њеној индивидуалности, и да се не врати у заједнички живот врсте” (Петровић 1974: 469).

Питање односа између појединца и расе, између човека и космоса, за Петровића је притом и питање које одређује саму вредност књижевности.

„Књижевност вреди једино у колико улази као неодложан елеменат у општи космички живог човека и људства, т. ј. у колико књижевност претставља човекову остварену мисао, и у колико се у књижевности види цео контра-баланс спиритуализације судбине човекове у универсуму материја и енергија” (Петровић 1974: 220).

Када, говорећи о збирци *Ошкровање*, настојимо да у хаосу њеног динамизма уочимо смислену структуру извесног „контра-баланса спиритуализације” или другим речима динамику „пулса живота”, а имајући притом како свест о авангардном повратку примитивном искуству расе, тако и свест о већ поменутом митолошком слоју везаном за кретање сунца, долазимо до необичне паралеле са приступом еволутивном кретању људске свести какав је у књизи *Пулс живоша*:

Нова динамика у астрологији (*The Pulse of Life: New dynamics in astrology*) изложио Дејн Радјар³ 1943. године.

У књизи *Пулс животи* представљен је симболички циклични пут који људска свест пролази крећући се у времену како кроз појединца тако и кроз колектив, односно кроз „дневну и ноћну силу”, кроз свесно и несвесно деловање (уп. са претходно изнетим ставовима самог Растка Петровића), а што је засновано на симболици привидног кретања сунца у току дана и у току године. Систем који је за ту прилику усвојен као референцијално оруђе помоћу кога би се овако дефинисан процес еволуције свести најадекватније приказао, јесте систем који постоји унутар симболике круга зодијака. Наиме, враћајући се искуству примитивног човека (уп. са поменутиим тежњама оне струје авангарде којој је припадао Растко Петровић), аутор образлаже настанак астрологије као потребу тог човека за проналажењем реда у хаосу свакодневних појава. Потреба за редом, поретком јесте једна од базичних потреба човека, па чак и кад се на вишим степеницима развоја врсте пренесе у филозофију или науку, потреба за редом не губи своје примарно инстинктивно порекло (*Радјар Зодијак као динамички процес*: 2)⁴. Радјар даље истиче да се човеку свет приказује као хаос све док не постоји могућност за виђење, односно разумевање, целине стварности. У умереним регијама северне хемисфере, где је зодијак и створен, симболиком његовог круга осликана је симболика сезонског циклуса у току године, тако да је човек коначно могао себи да објасни стварност која га окружује, подводећи је под одређени систем и доводећи је у везу са самим собом (*Радјар Зодијак као динамички процес*: 7).

Астролошку подлогу Радјарове књиге нећемо посматрати у смислу окултизма који подразумева праксу, већ ћемо је разумевати у значењу езотеризма – што у контексту нашег рада подразумева искључиво и крајње теоријски систем (Радуловић 2013: 302). Односно, систем зодијака и астрологије ћемо најпре посматрати кроз Лиотаров термин наратива, чиме овај теоријски систем затим лишавамо идеолошког, научног или уопште било ког на крајњу истину претендујућег предзнака, свдећи га уместо тога на ниво чистог исказа (Лиотар 1988: 46).

Међутим, занимљиво је напоменути да се у Петровићевом ширем опусу на више места могу наћи делови текста који садрже не само појединачну терминологију којом се упућује на питања космичких и планетарних утицаја на човека већ налазимо и читаве алузивне пасаже у којима се открива изванредан степен упућености аутора у саму астрологију као вештину.

У роману *Бурлеска Господина Перуна бога грома*, објављеном 1921. године, дакле само годину дана пре *Ошкровења*, налазимо детаљно разрађени опис Јупитеровог утицаја на младића Богољуба. И поред видно присутног пародичног тона карактеристичног за читаву *Бурлеску*, интересантно је да се увођење последњег значајног лика у роману, који сопственом судбином претходно збира колектив судбина јунака и богова миленијумски дуге радње романа, даје управо кроз представу маркокосмичког утицаја на микрокосмос његове судбине као појединца.

„Родио се у години владајуће планете Јупитера а под небесним знаком Овна. Јупитер је мужанствена добра планета, природе је сангвиничне, веселе. Деца под тим

3 Dane Rudhyar (Париз, 1895. – Сан Франциско, 1985), амерички писац, композитор, сликар и астролог.

4 Цитирана места у Радјаровој студији биће навођена према наведеном електонском издању, те ће се и начин цитирања разликовати од стандардног како би омогућио адекватније сналажење унутар поменутог издања које не укључује класичну нумерацију страна.

годишњим владоцем рођена, средњег су узраста, пуна, дебела, са округлим белим лицем, имају мале уши, лепе доле гледајуће очи, црне очи, широко чело, крагак врат, космата широка плећа, пуна крви. Стидљива су, мудра и разборита, слободна су, одважна и прождрљива, пунонадежна, великодушна, брза, храбра, нешто мало и блудна; иду радо добро обучена, не клањају се никоме доли великој Господи. Каткад су и уштве несмелице. Природе су сангвиничне или флегматичне. Достигну ли 12. годину, то живе до 58. године; преживе ли 58. годину то онда умру у 79. години своје старости. Љуби војнички живот и ако се томе ода, то ће доспети до велике части. Он ће често изгубити све своје имање, али ће опет наследити или задобити друга имања; неће бити сасвим сиромаш, али неће бити ни сасвим богат; он је до природе врео и сув, тј. његова је нарав вреда и сува. Не ода ли се пићу, то ће он дубоку старост и седину доживети. Темперамент је холеричног. Оваквом је снагом деловала васиона на његово биће; колико је он ту био побеђен, не зна се" (Петровић 2003: 147–148).

Осим теме односа појединачног и колективног (односно микро и макрокосмичког) која је дотакнута у астролошки обојеном пасусу из *Бурлеске*, у Петровићевом опусу наилазимо на још једно карактеристично место које садржи астролошку терминологију, а поново се може довести у везу са једном од основних тема *Ошкровења*. Реч је о одломку из романа *Дан шести* и Петровићевој опсесивној теми везаној за „тајну рођења"⁵. Након што Стеван пред Милицом износи посебно припремљен детаљан изглед положаја планета и других важних тачака унутар зодијака у ноћи кад је она рођена, глас приповедача ће читав тај опис у тренутку пре него што ће бити преточен у наратив самог догађаја коме је Стеван присуствовао, маркирати синтагмом „тајна рођења". На тај начин се *шајни* придодaje ранији контекст *Ошкровења* (где ова одредница има специфичну значајну вредност), и она се више не односи само на необичне околности у самој ноћи Миличиног рођења, већ се њеним одгонетањем покушава достићи мистично, готово алхемијско значење тог трена кад један живот започиње, а други се гаси. Управо стога, Стеван има утисак да је, разумевши Миличину *шајну*, у себе упио и саму њену суштину „космичких значења" од часа када је рођена, па све до ноћи у којој јој тајну открива: „Она река, у извирању тамо и у утицању овде ове ноћи. И као да је он био над целим њеним током од извирања до улива, да је издигао целу својим мушким рукама из њеног речног корита па је унео у себе целу, целу, речну, пламену, земљану, зрачну (уп. са четири елемента на које су подељени знаци зодијака: вода, ватра, земља, ваздух) са четири њена космичка значења унео у себе" (Петровић 1977: 592).

Међутим, „космичка значења" о којима ћемо говорити у вези са *Ошкровењем*, далеко превазилазе контекст наведених места из ова два Петровићева романа, самим тим што „пулс живота" уобличеног кроз симболику специфичног кружног кретања космичким размерама материје и духа, откривамо као основну потку читаве збирке.

5 Занимљиво је да питање „тајне рођења" Петровић поставља у контекст астролошке терминологије, чиме се повлачи веза са астролошким погледом на тренутак рођења и *шајну* њиме одређене судбине појединца. „Individualne sudbine su određene principom sažimanja prostorvremena, odnosno prostorom i vremenom nastanka individue. [...] Svaka individua, dakle, stvorena je od stanja kosmosa u datom trenutku. Kako ovo stanje nikada nije isto, nema ni dve iste individue, pa otuda ni dve iste sudbine" (Антић 2000: 70).

Дванаест

„U previranju religija, prvom vrenju kršćanstva, napisаше Ivanovo Otkrovenje, Apokalipsu – najzagonetniji spis koji opija mistike, utoliko više što Ivan nije ništa čisto otkrio. Ali spis je prepun dvanaestica, umnožaka 12 [...]; nekih 12 zapečaćenih koljena čeka novo oslobođenje u nekom novom Jerusalimu od 12 vrata i 12 dragulja; te nekih 12 prijestola po drugom rođenju Isusa, itd. Ustvari proročki pijetet prema nekom predalekom a dubokom shvatanju sudbina kroz 12. Isus ima, ni manje ni više, nego 12 apostola; 12 je velikih praznika gospodnjih plus Uskrs – oslobođenje; 12 simbola vjere (Apostolicum) utvrdio je prvi koncil u 2. vijeku. Bogumilski did kupi oko sebe 12 strojnika; brojne kršćanske sekte oslanjaju se na 12 učenika. Podražavaju jedan drugom u nedogled, iz poštovanja prema svetom broju” (Дупор 2004: 67–68).

Загонетни стил библијског *Ошкровоња*, као и мистична симболика броја дванаест, кроз сам наслов и структуру од такође дванаест песма Петровићевог *Ошкровоња*, затим унутар њега граде сопствену симболику, додатно замагљену хаотичним, често наизглед нонсенсним стилем Петровићевог стиха, испод кога у траговима наслућујемо постојање некаквог вишег реда који смислено управља поретком мотива у песмама и изграђује сасвим јединствену концептуалну форму збирке. Слика света какву изражава Петровићево *Ошкровоње* настаје комбиновањем расутих фрагмената различитих видова стварности (модерне, хришћанске, старословенске), а опет синтетизованих у једну целину. Тиме је створена много целовитија стварност којом је исказано упоредо постојање видљивог и невидљивог, чулног и апстрактног, земаљског и космичког. А ипак, таквом „сувише стварном” стварношћу се истовремено изражава трагични сукоб савременог човека и светиња који га окружује [подв. Ј. Ј.], што је уједно и жариште из кога извире читава модерна поезија (према Чабрић 2012: 188–190).

Ако се са друге стране вратимо реду о коме говори Радјар у *Пулсу живота*, а који произлази из вишег природног и космичког поретка условљеног хармоничним кретањем сунца, видимо да је то ред једног циклуса који настаје услед специфичног кретања „дневне и ноћне силе” („the Day-force and the Night-force”).

„By the very definition of the term ‘cycle’, the beginning of a cycle marks also the end of the preceding one. Beginning is conditioned by end, as the new vegetation is conditioned by the seeds which were the product of the preceding yearly growth. To know the general meaning of a cycle is to know the nature of the two basic forces [подв. Ј. Ј.] which are at play throughout its course” (Радјар *Зодијак као динамички процес*: 11).

Посматрајући затим појмове дневне и ноћне силе у контексту термина који се односе на психологију човека, Радјар ће дневну силу дефинисати као енергију личности, свесног, појединачног, конкретног, субјективног; а ноћна сила ће представљати енергију колектива, несвесног, непознатог, објективног. У периодичном повећавању једне, а смањивању друге силе, настаје целина циклуса, како годишњег, тако циклуса везаног за еволутивни развој јединке и колектива.

Реферишући на утицај „модерних англо-америчких психолога, бечку школу психоанализе, опште стање теорије наука, релативизма нарочито” (истих оних научних струја које су утицале и на Радјарово дело), Петровић ће у есеју „Стварност у страниј и нашој књижевности” изнети следеће запажање блиско Радјаровом погледу на човека као на динамичку јединицу трансформа-

тивног смењивања двеју комплементарних сила које истовремено сачињавају и читава стварност.

„Погледавши под утицајем целога, овог новог филозофскога духа, у себе, човек је видео да у њему чак не постоји једна једина личност, већ читаве наслаге личности; разним атавизмима нанете ту и у разним степенима реализоване. Ако би се замислио психолошки пресек једнога таквог живота, он би личио на геолошке пресеке земље. Постоји један социјални морал и један индивидуални морал; они сталним, напорним поправкама, друштвеним и индивидуалним васпитањем суспрежу све те силе атавизма, те разнородне многострукости. Ради једног јединог циља суспрежу, ради остварења једнога социјалног јединства, који има да представља човека члана породице и друштва [подв. Ј. Ј.]” (Петровић 1974: 256).

Утицај космичких појава на појединца, о чему смо говорили у вези са наведеним примерима из *Бурлеске* и *Дана шестога*, добија у контексту Радјарове студије једно систематичније одређење, најпре кроз дефинисање силе појединачног и силе колективног, а затим и кроз уочавање кључних тачака у односу тих двају сила током једног циклуса. Наиме, у поглављу „Зодијак као динамички процес” („The Zodiac as a dynamic process”), Радјар ће на основу фактора *места* унутар циклуса где се специфичан однос сила дешава и фактора *интензитета* тих сила истаћи четири основне тачке њиховог динамичког цикличног процеса.

„1. At the winter solstice (Christmas) the Day-force is at its weakest and the Night-force at its strongest level. This is the beginning of the zodiacal Sign: Capricorn.

2. At the spring equinox (around March 21) the Day-force which has increased in strength while the Night-force decreased, equals in power that Night-force. Zodiacal Sign: Aries.

3. At the summer solstice (around June 21) the Day-force reaches a maximum energy, the Night-force its lowest ebb. Zodiacal Sign: Cancer.

4. At the fall equinox (around September 21) the two forces are again equal, the Night-force having grown stronger ever since the beginning of the summer. Zodiacal Sign: Libra.” (Радјар *Зодијак као динамички процес*: 10).

Из наведене поделе видимо да четири кључне тачке помоћу којих је издељен круг годишњег динамизма сила одговарају појмовима пролећне и јесење равнодневице, летње дугодневице и зимске краткодневице; као и кардиналним знаковима Зодијака којима четири годишња доба почињу (Јарац, Ован, Рак, Вага). Свака од ове четири тачке би се равноправно могла узети као тачка извесног почетка круга, али како избор зависи од оног који запажа читав процес (од човека то јест), почетак се одређује аналогично са његовим искуством. За почетак се стога бира тачка пролећне равнодневице, односно знак Овна којим и Зодијак почиње, самим тим што таква симболика кореспондира са искуством раста и развоја како природе у пролеће, тако и човека на почетку свог животног пута.

На овај начин коначно долазимо до још једне тајне броја дванаест која се везује за дванаест месеци у току године, односно за дванаест знакова који постоје у систему зодијачког круга. У овом контексту и дванаест песама Петровићевог *Откровења* почињу откривати једно ново значење, али и једну нову симболику цикличности унутар Петровићевог опуса.

Рекли смо да четири тачке које издвајамо унутар годишњег, односно зодијачког циклуса, истовремено имају једнаку симболику нових почетака четири различите фазе у току развоја круга. Преносећи сада наведени систем на распо-

ред песама унутар *Ошкровоња*, запазићемо одређена поклапања. Најпре, песма којом Петровић почиње збирку, „Пустолов у кавезу” већ својим првим стиховима наглашава да је смештена у време пролећа („Да ли иронију или оснажење на живот нови / пролеће, сад ми доносиш?”), што би резоновало са тачком пролећне равнодневице и са кардиналним знаком Овна. Међутим, и четврта песма *Ошкровоња*, „Једини сан”, носи извесну симболику почетка, јер испод стихова ове песме стоји: „Прва песма *Ошкровоња*”. Осим што би песма „Једини сан”, као четврта песма збирке, одговарала тачки летње дугодневице у кругу године, а самим тим резоновала са симболиком знака Рака (такође кардиналног знака којим почиње једна од четири поменуте развојне фазе), околност да се збирка отвара једном, а да се сасвим различита песма проглашава првом од стране самог аутора, може нам постати јаснија када почнемо сагледавати *Ошкровоње* не као линеаран низ песама који има један почетак и један крај већ као сложену, за почетак, *цикличну*, структуру.

За ову прилику, у најкраћим цртама ћемо назначити кореспонденцију мотива појединачних песама *Ошкровоња* са симболиком одговарајућих знакова у астролошком зодијаку.⁶ Већ смо поменули да песма „Пустолов у кавезу” одговара знаку Овна. На почетку једног новог циклуса усамљено лирско ја себе доживљава тек као почетну безобличну енергију, што видимо из следећих стихова са почетка песме: „*Пробуђена на кошаре скочила моја жеља, / чека; рогуши се, нигде нема никога* [подв. Ј. Ј.]” (сви цитати *Ошкровоња* су из Петровић 1989). Лирско ја ту представља чисту енергију страсти („то крв из мене говори!”), која нема начин да задовољи жељу сопствене природе (као последица експанзије тела јавиће се „отупљење”).

У наредним двама песмама се након примарног енергетског импулса прве песме тежи развоју менталног апарата и потреби да се креће, истражује и открива пространство новог (Близанци, друга песма у збирци), затим остварењу симболике зачећа, сазревања и материјализације (Бик, трећа песма у збирци). Међутим, извесним преокретом редоследа симболике двају наведених знакова, тим двама песмама се заправо прави измена у редоследу сазвежђа (сазвежђе Близанаца се поставља испред сазвежђа Бика), што можемо посматрати као чин авангардне интервенције у постојећи поредак стварности. У духу Петровићеве визије света овим чином, односно постављањем песме „Фабрички димњак у пејзажу и канибалац чекајући новорођеног” (симболика Бика) након песме „Путник” (симболика Близанаца), *шлесном* аспекту бивства дато је еволутивно више место у односу на аспект ума и сазнања. Да се наведеном интервенцијом хтела скренути посебна пажња на однос материје и мишљења⁷, сведочи и то да све наредне песме задржавају симболику аналогну универзално прихваћеном редоследу астролошких знакова (сазвежђа).

Четврту песму „Једини сан” поменули смо као прву песму летњег циклуса, али и песму којој ће одговарати симболика Рака (мајчина угроба, припрема за рођење као обред преласка). Пета песма „Тајна рођења” одговара симболи-

6 Напомињемо да рад представља умногоне скраћену верзију рада у коме је дата опсежна анализа кореспонденција појединачних песама *Ошкровоња* са симболиком зодијака уз компарацију са поменутом студијом Дејна Рађара.

7 У Петровићевим апологијама тела открива се интертекстуална веза са Ничеом који ће тело назвати управо великим умом: „Telo je veliki um, mnoštvo s jednim smislom, rat i mir, stado i pastir. Orude tvog tela je, brate moj, takođe i tvoj mali um, koji ti nazivaš 'duhom', malo orude i igračka tvog velikog uma” (Ниче 2011: 30).

ци Лава, односно симболици повезаној са величанственим креативним чином рођења новог бића, односно детета. Шеста песма „Сви су чанци празни” затим непогрешиво преузима симболику Девике. Од свакодневне бригае да се измири потреба глади, до мотива повезаних са служењем, послугом (служавка) као и ратног подтекста у песми (војска као вид службе потпада под исту симболику), до намерно пародираних симболике „девичанства” која овде бива преокренута на уштрб мотива блуда, раздевичења и губитка сваке чедности и морала.

Јесења фаза отпочиње наредном песмом „Ноћ Париза” и мотивима оца и мајке, чиме се доноси тема брака и партнерских односа, што припада управо домену Ваге. У контексту Радјаровог истицања значаја који силе ноћи (колектива) преузимају од тачке јесење равнодневице која се обележава у календарско доба Ваге, од тог тренутка можемо сматрати да појединац престаје да носи примарну улогу, већ се симболички прелази на шире поље колективно несвесног (архетипског). Такође, мотив звери који проналазимо у песми „Ноћ Париза” („да ли мој отац према теби, мајко, беше звер”), продужава се затим у следећу песму „Зверства”, која одговара симболици Шкорпије. Коначним прихватањем себе као звери, лирско ја се сада сасвим препушта „зверствима”, освети, мучењу, силовању и убиству, чиме се симболика разорне силе ероса спаја са силом танатоса. Наслов наредне песме „Двадесет неприкосновених стихова”, симболиком декадне бројке и тоном недвосмислено изречене истине од стране неког надређеног ауторитета („неприкосновених”), алудира на канонски, догматски запис: „Десет божијих заповести”, што потпада под симболику званичне, канонске религиозности којом влада знак Стрелца.

Последња, зимска фаза, започиње зимском краткодневицом то јест песмом посвећеној симболици Јарца, односно симболици његовог планетарног владара Сатурна који архетипски означава границе (блокаде, запреке) односно ограничења могућег искуства. Песма „Преиначења” стога за тему има трансформацију граница света каквог познајемо. Постављајући мотив мора и мотив неба у први план, као симболе почетних доњих и горњих граница, Петровић се затим служи поступком њиховог изокретања кроз надреалне песничке слике. Нестанак свода, кроз који истовремено нестаје (отиче) и море, за собом оставља „могућност нове јаве”, при чему права „револуција”, наступа тек са наредном фазом и симболиком Водолије. Преображење ће се у фази Водолије, односно у песми „Зимски репертоар”, изразити кроз крајње радикалну меру која улази у симболику револуционарног духа Водолије. Реч је о теми самоубиства лирског ја које се и овде (као и више или мање јасно у свим осталим песмама збирке, о чему се детаљно писала С. Чабрић у наведеној студији) открива у лику Христа-Сунца. Доласком до последње фазе циклуса, фазе Риба која наступа након фазе Водолије, циклус еволуцијског развоја свести начиниће пун, затворен круг. Песма „Ово о једном песнику” након почетне апострофе мора („Чудо Господе, велико чудо! / Море: оно, оно! свуд море!”) као архетипског симбола коначног исходишта, у себи истовремено обједињује мотиве присутне у свим ранијим фазама (трудноћа, рођење, мајка, убиство).

Након праћења динамике раста, развоја и смрти почетног животног импулса кроз дванаест песама Петровићевог *Ошкровења*, примарни импулс се „реинкарнацијски” дакле ипак враћа самоме себи у онај „дом где се не враћа”, односно у велику примарну материцу из које је сав живот једном потекао и из које ће увек изнова потицати. Притом, праћењем симболике мотива који се јављају у току различитих видова кретања „дневне и ноћне силе” унутар цикличности збирке,

откривамо мотиве повезане са универзалним животним обрасцем човека (поменути обреди преласка); затим са митско-религиозном симболиком Христовог живота; све до најстаријег слоја у коме откривамо пут Сунца кроз дванаест сазвежђа у току једне календарске године.

Литература

- Антић 2000: Ivan Antić, *Meta-fizika astrologije*, Beograd: Trikona.
- Асов 2003: А. Асов, *Словенска астрологија*, Београд: Пешић и синови.
- Вуковић 1989: уредник Ђ. Вуковић, *Књижевно дело Растка Петровића*, зборник радова, Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Дупор 2004: М. Dupor, *Astrološki i hermetički spisi*, Beograd: Esotheria.
- Јовић 2005: Б. Јовић, *Поетика Растка Петровића: структура; контекст*, Београд: Народна књига / Алфа; Институт за књижевност и уметност.
- Јунг 1996: приредио К. Г. Јунг, *Човек и његови симболи*, Београд: Народна књига Алфа.
- Лиотар 1988: Ж.-Ф. Liotar, *Postmoderno stanje*, Novi Sad: Bratstvo-Jedinstvo.
- Петровић 1974: Р. Петровић, *Есеји и чланци*, Београд: Нолит.
- Петровић 1977: Р. Петровић, *Дан шести*, Београд: Нолит.
- Петровић 1989: Р. Петровић, *Сабране песме*, Београд: СКЗ.
- Петровић 2003: Р. Петровић, *Бурлеска господина Перуна бога зрома*, Београд: Нолит.
- Петровић 2004: Р. Петровић, *Људи зворе*, Нови Сад: Школска књига.
- Петровић 2016: Петровић, П. *Енциклопедичност као поетички модел романа Растка Петровића*. <<https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:5508/bdef:Content/get>>. 7. 8. 2016.
- Радјар 2016: Rudhyar, D. *The pulse of life: New dynamics in astrology*. <<http://www.nordlicht.ru/stars/english/Dane%20Rudhyar%20-%20The%20Pulse%20of%20Life.pdf>>. 4. 8. 2016.
- Радуловић 2013: Н. Радуловић, *Подводна митологија у слици света савременог езотеризма*, у: М. Детељић, Л. Делић (ред.), *Aquatica: књижевности, култура*, Београд: Балканолошки институт САНУ, 331–333.
- Чабрић 2012: С. Чабрић, [Раз]откривања или О песничкој збирци *Ошкровање* Растка Петровића, Београд: Службени гласник.

ZODIACAL CYCLICITY IN REVELATION OF RASTKO PETROVIC

Summary

The paper gives a concise overview of zodiacal symbolism within the work of Rastko Petrović, striving to bring this symbolism in conjunction with cyclicity as the dominant theme of the entire Petrović's work. In the paper, the justification of the primary thesis is first established by confirming the importance of the principle of cyclicity, as well as contacts with astrology itself, found in the literary as well as in the essayistic Petrović's opus. Special mention is made of the possibility of reading the poetry collection *Revelation* in the aforementioned key, and through a comparative connection with Dane Rudhyar's study, *The pulse of life: New dynamics in astrology* from 1943. As the oldest layer of cyclical movement within Petrović's collection, we discover the cyclical movement of the Sun through the twelve constellations of the zodiac during a calendar year.

Key words: cyclicity, zodiac, *Revelation*, Rastko Petrović

Jovana Josipović